BISERICA ORTODOXĂ ROMÎNĂ

BULETINUL OFICIAL
AL
PATRIARHIEI ROMÎNE

ANUL LXXXII
Nr. 9-10
SEPT.-OCT.
1964

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ

CUPRINSUL

Vizita Majestăţii Sale Haile Selassie I, Împăratul Etiopiei, la Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian 797

ANIVERSĂRI

Inchinare Prea Fericitului Patriarh Justinian cu prilejul împlinirii a 40 de ani de slujire preoţească şi arhierească 809

O jumătate de veac de la intrarea în Seminarul teologic 817

O biruinţă a adevărului şi frăţietăţii creştine 829

VIAŢA BISERICEASCĂ

Deschiderea cursurilor anului şcolar 1964—1965 la Instituţiile de învăţămînt ale Bisericii Ortodoxe Romîne 834

Deschiderea cursurilor de îndrumare pastorală pentru a 46-a serie de preoţi 846

Primirea unor ziarişti din Olanda şi Franţa de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian 852

Din viaţa Bisericii Ortodoxe Romîne de la Ierusalim, de Pr. OLIMP N. CĂCIULĂ 856

Din viaţa Bisericilor Ortodoxe de peste hotare, de I. V. G. şi Icon. Stavrofor I. M. CRISTEA 860

ÎN APĂRAREA PĂCII

Pastorul Martin Luther King, Laureat al Premiului Nobel pentru pace, de V. A. 866

COMEMORĂRI

Două sute cincizeci de ani de la moartea de martir a lui Constantin Brîncoveanu 869

Constantin Brîncoveanu ctitor de cultură romînească, de Preotul NICULAE ŞERBĂNESCU 879

Inițiator și protector al unui nou stil în arta romînească : stilul brîncovenesc, de G. POPESCU-VILCEA 900

Constantin Brîncoveanu sprijinitor al Ortodoxiei, de Pr. Prof. IOAN I. RAMUREANU 916

Daniile lui Constantin Brîncoveanu pentru Orientul ortodox, de T. G. BULAT 931

Cîteva documente inedite de la Constantin Brîncoveanu, de GEORGE POTRA 945

O cruce puțin cunoscută ridicată de Voievodul Constantin Brîncoveanu, de GEORGE POTRA 953

Sfîrșitul lui Brîncoveanu în repertoriul dramatic popular din nordul Transilvaniei, de GABRIEL POPESCU și IOAN F. STANCULESCU . 955

Mărturii 959

RECENZII

O interesantă lucrare asupra istoriei catarilor, de B. A. ALEXANDRU . 964

Comori de artă bizantină în Iugoslavia, de V. A. 976

DANIILE LUI CONSTANTIN VODĂ BRÎNCOVEANU PENTRU ORIENTUL ORTODOX

Strălucitul domnitor, care a fost Constantin Vodă, iubitor de cultură și de frumos, bogat prin moștenirea ce o avea de la bunicul său Preda Brîncoveanu, care la rîndu-i intrase în stăpînirea averii lui Matei Vodă, a fost un generos dăruitor față de Biserica Ortodoxă în genere, și mai ales față de cea din Orientul apropiat. Simțul lui de creștin evlavios a fost pus la încercare și împins spre a sprijini Ortodoxia, — amenințată la acea dată din mai multe părți — atît din partea musulmanilor, cît și a catolicismului militant — și de exemplul unui trecut bogat în fapte de ajutorințe, practicate secole întregi de înaintașii săi în domnie, dar și de mulțimea de arhierei, patriarhi, mitropoliți și episcopi, care foiau la curtea lui, ca odinioară nobilimea franceză la curtea lui Ludovic al XIV-lea. Constantin Vodă, ca un basileus bizantin din trecut, ajunsese patronul protector al creștinătății orientale, așa cum fusese nu de mult, Vasile Lupu în Moldova. Pe toți îi primea la curtea sa: fie ei ierarhi înlăturați din scaun, sau episcopi fără dioceze (așa-zisele eparhii «in partibus infidelium»), ori simpli purtători de titluri glorioase, vetuste, dar fără nici un conținut, dîndu-le posibilitatea să stea aici în țară, în multe cazuri pînă la moarte, sau să primească «eleimosina» și să plece acasă!

În fruntea lor au stat cei doi mari patriarhi ai Ierusalimului, Dosoftei, despre care cronica țării pomenește astfel: «mare om și învățat foarte... că putere mare și tare avea la cuvînt și la scris... și rar om în chip și vrednicie se va putea afla ca el»[1]. Iar al doilea era nepotul său Hrisant — «o lumină a științei răsăritene» —, care, numai arhimandrit fiind, a fost întrebuințat la negocierile ruso-turce în 1711. Ca mari învățați teologi ei s-au arătat pasionați păstrători și apărători ai dreptei credințe, prin cuvînt, prin scris și prin fapte, mai ales în momentele de criză ale «uniației» ardelene. Ca șefi administratori ai unei mari Biserici cu strălucit prestigiu, dar și cu multe greutăți materiale, ei au știut să convingă pe marele voievod să ajute creștinătatea ortodoxă de pretutindeni. Dar, pe lîngă îndemnul său personal și acela venit de la ierarhi, se mai adăugau solicitările celor în suferință, care veneau să ceară milă de la vestitul Constantin cel evlavios. Aceștia erau egumenii, proegumenii, călugării și frații de la diferite mînăstiri, despre care ne glăsuiesc hrisoavele ce urmează. Mulțumită unei *Condici*, păstrată azi la Arhivele Statului din București[2], în care se treceau toate actele ieșite din cancelaria domnească a lui Constantin Vodă, sîntem în stare să cunoaștem azi, o parte măcar, din aceste binefaceri. Deoarece cărțile și hrisoavele sînt trecute în ordine cronologică, putem urmări an cu an, vremurile de liniște și bine, cînd Vodă putea fi mai mărinimos. Cum se va vedea din cele ce urmează și din ceea ce știm, daniile constau din închinări de mînăstiri și biserici chiar, de metocuri, de moșii, construcții, sume de bani, danii de sare, de vin, veșminte, cărți și manuscrise cu conținut religios,

---

1. „Dosoftei era un fel de „hyher mitropolit" al țărilor noastre, unde era strictul, severul și fanaticul apărător al ortodoixei", (N. Iorga, *Constantin Vodă Brîncoveanu, viața și domnia lui*, București, 1914, p. 188).

2. *Condica marei logofeții de toate cărțile lui Constantin Brîncoveanu vvd. 1692—1713* (ms. nr. 705).

tipografi și tipărituri de cărți pe socoteala domniei[3], cum o dorea patriarhul Gherasim al Alexandriei, și multe altele! Noi ne vom ocupa aici, mai ales de conținutul documentelor ce posedăm, din condica menționată, cu atît mai mult cu cît ele, în cea mai mare parte, sînt inedite pînă azi.

Primul document pe care-l întîlnim, este următoarea *Carte* prin care Constantin Vodă Brîncoveanu întărește cetății Ierusalimului, la 12 decembrie 7202 (1694) «și cinstitului și prea sfințitului părintelui nostru Kir Dosoftăio patriarh sfîntului Ierusalim», «ca să fie sfîntului Ierusalim o bisearecă de piatră in sat la Călinești[4] și o casă cu pivniță și o vie în deal, cu 2 stînjeni de moșie». Purtătorul de grije al acestora, urma să fie Antim egumenul, de la Mînăstirea Sfîntu-Sava din București, care era închinată tot Sfîntului Mormînt. Venitul îl va strînge părintele Antim «pre seama lui» și a Sfîntului Mormînt. Această biserică o făcuse din temelie, Iorga postelnicul, iar via și casa le cumpărase Gheorghe, feciorul Neculii, fratele Iorgăi stolnic. Urmașii acestora s-au prăpădit și a rămas rudă mai de aproape Teofan călugărul, care se chema pe mirenie Tudorașco vornic, «feciorul Iorgăi stolnic, nepotul Iorgăi postelnic, de soră, ver premare lui Gheorghie fecior Neculii». Deci ca să nu rămîie aceste averi pustii, le-au dat și închinat la Sfîntul Ierusalim. Domnul da această carte părintelui Antim, ca să țină biserica, casa cu pimnița și via, pe seama sfîntului Ierusalim, «ca s-i fie de ajutor și de întărire în veaci»[5].

La 2 aprilie 7202 (1694), Constantin Vodă Brîncoveanu dă un hrisov Mînăstirii Capinu, din Țara turcească, în care spune cum au venit la dînsul «Simeon eromonah egumenul și părintele Costandie ermonah și aduseră... și făgăduința cea mai de înainte a bunilor și răposaților cinstiți Domni și a strămoșilor Domnii meale». Și înțelegînd Domnia sa, că această mînăstire se află în loc străin și la lipsă... «i-am primit cu toată inima și le-am făgăduit după făgăduințele acestor răposați Domni să le dăm dania... și m-am milostivit de am mai adaos merticul acesta», zice el. Se da cu totul 3000 asprii «pre an» și călugărilor care vor fi ostenitori, aspri 1000, «Precum am văzut Domniea mea și hrisovul răposatului Mihni Voievod sin Alexandru Vod lt 7089 și alte cărți și hrisoave ale altor Domni bătrănĭ și den alte vremi». Constantin Brîncoveanu întărește cărțile și hrisoavele vechi ale mînăstirii prin acest act domnesc al său[6].

Printr-un alt hrisov cu aceeași dată de 2 aprilie 7202 (1694) Domnitorul spune că, au venit la Domnia sa părintele proegumen Vasilie și popa Daniil și i-au arătat hrisoavele Mînăstirii Sfîntul Ioan de la răposatul strămoșul său Io Basarab Vvd snă Băsarab Voievod, cursul anilor 6099 și hrisovul strămoșului Domniei sale Io Matei Voievod lt 7151, de mila sfintei mănăstiri. «Pentru aceaia i-am priimit cu toată inima», zice domnul, și le dă mertic, să ia «câte bani 7000 și de cheltuială călugărilor care vor veni tal 10», ca să le fie de hrană și îmbrăcăminte[7].

Pentru Mînăstirea Presoi sau Presui din Țara turcească, evlaviosul voievod găsește următoarele îndemnuri spre a fi miluită, la 24 aprilie lt 7204 (1696): «deci și noi văzănd și suzănd am pohtit cătră cinstită și dumnezeiască mănăstire, care se chiamă Presoi din Țara turcească unde să prăznuiaște sfîntul hram marele voevod arhistatig Mihai, și năstavnicul sfinții mănăstiri părintele Evlovghe. Pentru că au venit frații și tremiși de la această sfăntă mănăstire ce iaste mai sus zisă, și au adus blagoslovenie după obiceai, și scripturi și făgăduințe de la alți răposați Domni, mai denainte. Drept aceaia văzănd pre sfănțăi părinți... i-am priimit cu toată inima. Și am făgăduit ca să ne chemăm și noi ctitori sfinții mănăstiri, cu ctitorii Domni cei mai de nainte și am făcut mertic sfinții mănăstiri să vie frații i părinții de la această sfăntă mănăstire, în toți anii, când va fi vreamea să ia merticul sfinții mănăstiri pre an, căte bani pătru mii, și pentru cheltuiala fraților cei

---

3. N. Iorga, *Activitatea culturală a lui Constantin vodă Brîncoveanu*, în „Anal. Acad. Rom.", t. XXXVII, Secția ist., nr. 4 (1914), p. 15—17.
4. Frahova.
5. Arhiv. Stat. Buc., *mss* 705, f. 22.
6. *Ibidem*, f. 26 v — 27.
7. *Ibidem*, f. 48 v — 49.

ce vor veni, trei sute. Aceasta să ție neclătită făgăduința să fie mertic sfintii mănăstiri și dumnezaeștlor călugări dă treabă, cât iaste sfintii mănăstiri, cu putință să's întărească»[8].

Domnitorul roagă pe urmași să continue a da acest mertic «ca să nu fie mănăstirea lipsită». Ceea ce este deosebit de interesant este faptul că de unde daniile acestea se făceau pînă acum fără întărirea Divanului, aceasta este însoțită de învoirea acestuia, care avea în frunte, la această dată, pe Cornea vel ban Brăiloiul și pe Diicul Rudeanu vel logofăt.

Mînăstirile din republica călugărească a Atosului nu sînt uitate. Astfel, în același an 7204 (1696), generosul domnitor dă o «carte a sfintii mănăstiri ce's chiamă Dinisiati den Măgura Atonului», adică este vorba de Mînăstirea Dionisiu. Ca de obicei, hrisovul începe cu o introducere teologică, care uneori este mai redusă, dar de cele mai multe ori cu lungi pericope scripturistice. De data aceasta, introducerea este mai sobră; după aceea hrisovul spune cum au venit «frații» trimiși de la această mînăstire, care îi aduc blagoslovenie, dar și «scripturi și făgăduințe» de la alți răposați domni, «și hrisovul pomenitului strămoșului Domnii meali Io Matei Basarab». Domnitorul, voind să fie și el «ctitor» la această mînăstire, îi dă un mertic de opt mii bani, anual, după făgăduința făcută de strămoșul său, Radu Șerban. Se roagă de urmașii în scaun, să nu fie lipsită sfînta mînăstire de ajutorul acesta. Hrisovul este întărit cu «tot sfatul și ai credinciosăii boiarii noștri»[9].

Intr-un hrisov lung și bogat în știri, Constantin Brîncoveanu se ocupă de dania ce s-a făcut la Mînăstirea Sfîntul Atanasie de la Atos, unde se găsește capul Sfîntului Mihail episcopul Sinadului. Vorbind de multe minuni ce a făcut acesta, adaugă: «care și aiave aice în țara cioda ca aceia s'au fost arătat, la zi[lele] răposatului stremoșului Domnii meale Io Matei Băsarab Vvd, care pentru ale noastre păcate au fost căzut pre pământ aceaste lăcuste, stricătoare de roduri, făcăndu multă lipsă și scădere bucatelor; a fost trimis răposatul de au adus prea cinstitul cap al sfântului și marelui Mihai episcopu Sinadului. Și scoborăndu-se pre pămînt cu cinste cuvioasă, întămpinăndu-l, l-au priimit; și pohta sa de grab de la Dumnezeu dobăndind, pentru rugăciunile aceluia, luatu-s-au izbăvire, că toți s-au minunat de spăimata minune aleasă, pă lăcuste dă pre pământ au fost nevăzute. Și oamenii de o primejdie ca aceaia fură măntuiți. Care dupre acea minune, ce s-au fost arătat și pomenitul strămoșu Domnii meale Matei Vod, cu cea dupre putință au fost cinstit sfântul cap, cu stema de argint și cu sumă de bani, ca să ia pre an bani șase mii la sfănta mănăstire ce să numeaște în Măgura Atonului, unde se cinsteaște sfântul hram S-tii Atanasie de la Aton și călugărilor trep[ă]dători pentru cheltuială de căte bani 600. Și tot au luat sfănta mănăstire acest mertic de bani, ce scriu mai sus, în toți anii în viața pomenitului strămoșu Domnii meale Io Matei Basarab Voevod dup cum scrie în hrisov». După aceea, din cauza depărtării, «au rămas lucru la uitare». «Deci cănd au fost și acum în zilele Domnii meale la al 4-lea an den domniia noastră, aflăndu-se Țara, iar la mare lipsă și foamete dă stricăcionea lăcustelor ce i-au fost, care încă din zilele răposatului unchiolui Domnii meale Io Șerban Voevod venite era acea urgie dumnezăiască pre acest pămănt de au pedepsit 7 ani cu dănsele dă făcea multă stricăcioane și pagubă. Deci Domniia mea pentru acea urgie dumnezăiască ce venise asupra acestui pămînt, trimis-am Domniiea mea la Stagoră dăm am pohtit pre părinții de acolo, cu rugăcione, de au adus capul lui Sti Mihai Sinardskki. Și după ce l-au adus aici în țară au făcut aici la București rugăcione, cu litanii și eșiri afar.

După aceaia și în Țară s-au trimis sfântul acela cap pre unde era lăcuste, cu arhiereu, cu preoți de cinste de au umblat făcînd rugăciuni și osfeștanii pren toate locurile pre unde era lăcustele. Și așa dentracel an cu vrearea și cu mila lui Dumnezeu și cu ajutorul sfântului, s-au rădicat lăcustele și au pierit toate dupre pămîntul acesta, care s-au cunoscut dă aiave. Intru aceaia și Domniea mea după ce au adus capul sfântului, la scaunul Bucureștilor, l-am cinstit cu mulțumită, fiind dator pentru atăta faptă și izbăvire bună ce ne au făcut noao. Care și noi după puteare, cununa de aur cu pietre scumpe asupra sfântului cap, am făcut. Și s-au făcut și cutie de argint frumoasă, de s-a așăzat sfântul cap întrănsa. Și făcănd și cătră sfinții părinți carii venise cu sfântul cap aici de la Stagoră mulțumită și ceale dupre putință ajutor, sfintelor mănăstiri de acolo s-au trimis. Și am

8. *Ibidem*, f. 76—77.

9. *Ibidem*, f. 78 v — 79 v.

mai adaos Domniea mea la sfânta mănăstire a Atonului unde iaste locuitor sfântul cap și cu merticul de bani (adicăte acest număr de bani ce scriu mai sus)».

Documentul poartă data de 7204 (1696), fără lună [10].

Prin hrisovul de la 12 noiembrie 7205 (1696), Constantin Brîncoveanu innoiește și întărește Mînăstirii Vatoped din Muntele Atonului, mila de 20.000 bani și alți 1000 pentru «trepădători», care vor veni să ia această danie. Constantin Vodă nu făcea decît să repete gestul pe care-l făcuseră înaintea sa alți domnitori, «cum am văzut Domniea mea și hrisovul răposatului stremoșului Domnii meale Io Șerban Basarab Voevod (Cîrnu) și hrisovul pomenitului unchiolui Domnii meale Io Șerban Cantacuzino Voevod. Așijderea și Domniia mea încă am învoit și am întărit mila aceasta, cu acest hrisov al Domnii meale [11].

Constantin Vodă Brîncoveanu reînnoiește închinarea Mînăstirii «Jăța» cu hramul Sfîntul Ilie, din ținutul Ianina, Mînăstirii Sfîntul Ioan din București, care era zidită din temelie de Andrei vistierul, «cu toate moșiile și tot venitul dupreatutindenea». Andrei vistierul, după ce a zidit-o, a închinat-o, cu toate ale ei, Mînăstirii Zita de la Ianina. După moartea lui a rămas ctitor Preda banul Buzescu, ginerele său, care a adăugat la ctitoria socrului său, «multe, de toate». Și acesta au închinat-o la Ianina, de unde veneau egumenul și călugării de trăiau aici la București. In decursul vremilor însă s-au pierdut hrisoavele, «de răutăți»: de aceea egumenul Leontie și călugării au venit la Duca Vodă și s-au plîns că li s-au distrus hrisoavele de închinare la Zita, cît și acelea ale moșiilor Mînăstirii Sfîntul Ioan din București. Domnitorul întreabă boierii, și venind și Chiril mitropolitul de la Ianina, a aflat adevărul și de aceea le-a dat hrisov la mîna lor; «precum am văzut Domnia mea și acest hrisov al răposatului Ducăi Vodă». Constantin Brîncoveanu înnoiește și întărește această închinare «și cu acest cinstit hrisov al Domnii meale», care poartă data de 8 noiembrie 7205 (1696) [12].

Slăvitul voievod mulțumind lui Dumnezeu «pentru a sa milă, care spre mine au dăruit, pohti și eu puținel să dau», «sfintei biserici care iastă mănăstire împărătească dela Rumeli din țara grecească, ce iaste făcută și zidită dă răposatul Constandin Pogonat împărat, ce-s chiamă Pogoneani». Mai departe, Domnitorul spune că această mănăstire a avut «milă și de la alți răposați Domni mai dă nainte vreame», și cum au venit la dînsul părinții de acolo «aducînd blagoslovenie și rugăciuni dupră obiceio, împreună și cu hrisovul răposatului stremoșului nostru Io Matei Băsarab Voevod». Era deci o danie romînească mai veche, pentru această mînăstire, pe care Constantin Vodă o întărește și o innoiește. El hotărăște să vie frații de la această mînăstire, în toți anii, să-și ia obișnuita milă, cîte 3000 bani, la hram «în luna lui August la 15», ca să fie sfintei mînăstiri de întărire și călugărilor de hrană, iar părinților săi și lui de pomenire. Roagă pe urmașii săi în scaun, să procedeze la fel «ca să fim noi ctitori». Dania se face la 11 decembrie 7205 (1696) [13].

Printr-un hrisov din anul 7204 (1696), fără lună și zi, Domnitorul dă «sfintii și dumnezeeștii Patrierșii Alexandriei ounde să prăznuiaște hramul sfinților și marilor Apostoli Petră i Pavel și prea cinstitului părintelui nostru Kirio Kir Gherasim patriarhul și tuturor clugărilor căți să afla lăcuitori acolo la sfănta Patriarșie, ca să fie sfintei Patrierșii și pre seama sfintii mănăstiri dela Siegarcea, care iaste metoh la sfănta Patrierșie oun schit aici în țară la satul Dălga ot sud (Dolj), care schit iaste făcut și înălțat de Stroe logof., feciorul lui Mihartu post. și cu toată partea lui Stroe logof. de moșie de acolo den Dălga. Și din partea frăține-său lui Iane jumătate, căt li s-ar alege, partea lor din partea tatâne-său lui Mihartu post.». Această danie se face în urma unei mari nenorociri, aceea adică, a tăierii de către tătari a fratelui Iane, «fiind negrijit și necumenecat». Stroe logofătul și sora sa Florica aduc oasele fratelui lor și le îngrîoapă, dînd schitul lor Patriarhiei, cu tot ce are «ca să pomenească numele lor și ale părinților lor la sfănta Patriarșie și la sfănta mănăstire de la Șegarcea» [14].

10. *Ibidem*, f. 79 v — 81.
11. *Ibidem*, f. 89 v — 91.
12. *Ibidem*, f. 91—92 v.
13. *Ibidem*, f. 118—118 v.
14. *Ibidem*, f. 104—106.

La 14 martie 7205 (1697) evlaviosul domnitor face o danie mînăstirii (lipsește numele in text) «care iaste făcută și înălțată den temelia ei de răposatul Șișmon craio priste Dunăre in munții Tărnovului, ounde iaste hramul sfintii și de viață începătoare nedespărțita Troiță». Căci au venit «frații» călugări aducînd rugăciuni și blagoslovenie de la toți «sfinții părinți» de acolo, «împreună și cu hrisovul răposatului strămoșului Domnii meale Io Matei Băsărăbă Voevod pentru mila ce au avut sfănta mănăstire de la alți răposați Domni mai denainte vreame». Domnul continuă spunînd că a înțeles «jalba» părinților, «cum că au rămas această sfăntă mănăstire întru nedestoinicie și pentru multele întămplări ce s-au întămplat pre acolo, la mare sărăcie». El întărește hrisovul cel vechi și dăruiește un mertic de bani «ughi treizeici», iar călugărilor ce vor veni să ia mila, li se vor da bani 500. Cere să fie scris la sfintele «taine» și să fie pomenit la proscomidie, iar el se îndatorează în toate zilele sale a milui mînăstirea cu acest mertic ce scrie mai sus. Domnitoru îndeamnă pe viitorii stăpînitori ai țării, să respecte această danie, căci Mînăstirea Sfînta Troița a avut hrisovul lui Șerban Vodă «dintăi», adică Radu, și un Cantacuzino, pentru mila aceasta, precum și hrisovul lui Radu Vodă Mihnea, «scrise unul după altul». Cu aceste hrisoave au sosit călugării de la mînăstirea lui «Șișman Craiul», după milă, în vremea «cănd au venit Batăr Gabru [15] Domnul Ardealului cu Ungurii, de au jăfuit și au prădat țara aceasta». Atunci, hrisovul mînăstirii «s'a fost petrecut», adică s-a distrus. Este încă o dovadă despre ravagiile ce a făcut această năvală a ungurilor în țară, cu grave urmări. Apoi, cînd a fost pe vremea lui Matei Vodă, venind călugării după această milă, au lăsat hrisovul lui Radu Vodă Mihnea și cel al lui Matei Vodă, în casa lui Pătru neguțătorul, și s-a întîmplat «de au ars toate prăvăliile neguțătorilor și au fostu arse și aceste două hrisoave». Atunci Matei Vodă reînnoiește mila acelei mînăstiri printr-un alt hrisov, «precum și Domniia mea l-am văzut». Roagă pe urmași să continue a face această milostenie mînăstirii din Bulgaria [16].

Biserica din Galata, la Constantinopol, este fundațiunea exclusivă a lui Constantin Brîncoveanu [17]. In adevăr, într-o scrisoare trimisă la 29 noiembrie 1697 de Calinic Patriarhul de Constantinopol, către Patriarhul de Ierusalim Dosoftei, citim: «facem cunoscut Fericirii Voastre, că au scris creștinii din Galata, cum se pare, dăunăzi în acele părți, prea luminatului și prea înălțatului Domn, cerînd cleimosină pentru cheltuielile ce s-au făcut pentru clădirea, care cu mila lui Dumnezeu, s-a ridicat acolo, după orînduiala puternicii Împărăţii, iar Luminăția sa, din bunătatea-i înăscută și din dumnezeiască rîvnă, mișcat de covîrșitoarea evlavie, ca un prea iubitor de evlavie și de Hristos iubitor, a scris înapoi către acei creștini, răspunzîndu-li că, dacă va vrea Dumnezeu și se va da voie de către Cîrmuire a se clădi și alte biserici, să dea toate cheltuielile zidirii unei biserici. Pentru care acum se și grăbesc creștinii aceia să ia voie, spre a se clădi și altă biserică pe acolo, prin Galata» [18]. Așadar, generosul domnitor se oferea el însuși, fără a fi prea solicitat, să ajute pe acei creștini ajunși sub dominația semilunii. Și cîte alte prilejuri de felul acesta nu va fi avut dînsul, asupra cărora scripturile tac, sau s-au pierdut.

La 11 mai 7206 (1698), Constantin Vodă face o danie Mînăstirii Sfîntul Pavel de la Muntele Atos. Ca în toate hrisoavele de acest fel, se începe printr-un lung preambul teologic, dar urmat de data aceasta și de informații istorice. Astfel, ni se spune aici cum această mînăstire este «făcută și înălțată», «dentru a ei temelie de un bun creștin și pomenitul Gheorghe ce au fost craio sărbescu, de mulți și trecuți ani... fiind făr de ctitori, și ne avănd nici un venit, la mare lipsă și la mare sărăcie». De acolo au venit la el călugării, poftindu-l ca, cu ce va putea, «să întărim și să înoim»; «și i-am priimit dentru toată inima Domnii noastre, și am pohtitu, ca să ne numim și noi ctitori»; «și cu ceale din osărdia Domnii noastre întru slava și lauda sfîntului și marelui mucenic Gheorghe ce s-au putut am învoit și am întărit ceale stricate dupre împrejur sfintii mănăstirii». Din aceste cuvinte reiese că marele voievod a contribuit și la reconstrucția anumitelor clădiri de la Mînăstirea Sfîntul Pavel. Dar el merge și mai departe: voind să o ajute și cu alte mijloace periodice, adaugă: «și lăngă aceastea pentru lipsa și sărăcia aceștii sfinti

15. Gabriil Batori.

16. *Ibidem*, f. 119—120.

17. N. Iorga, *Constantin Vodă Brîncoveanu. Viața și domnia lui...*, p. 186.

18. Hurmuzaki-Iorga, vol. XIV, partea I, p. 312—313.

mănăstiri, ca să mai întărim... de'am făcut Domnia mea milă sfintii mănăstiri ca să aibă a luarea părinții călugări în toți anii din bani domnești după sare dela Vel ocnă pre an tl 150 la vreame, la luna lui Octobrie». Porunca se da cămărașilor ca să dea banii «nimic lipsă să nu fie», călugărilor, la data fixată [19].

*

Se cunoaște interesul și generozitatea pe care a arătat-o Domnul Constantin Brîncoveanu, față de Biserica și poporul nostru din Ardeal. In epoca «uniații» a unei părți dintre romînii ardeleni, el a stăruit ca aceasta să nu se facă, cum o arată chiar în cuprinsul acestui hrisov dat la 25 mai 7206 (1698), cînd spune «pentrucă știind-u-o pre această sfântă Mitropolie că să înbuiaște ca o corabie, în mijlocul valurilor mării, fiind întru multe felouri de eretici necredincioși, să năpăstuiaște dela dânșii în multe chipuri». Hrisovul începe cu o lungă perorație întru lauda milosteniei, «că milosteniile curățesc păcatele», și continuă: «iată dară ne făgăduim den agoniseala ceaia ce noao iaste dată dela Dumnezeu sfintii și marei bisearici, a Mitropoliei Beligradului arhiepiscopia țărăi Ardealului unde să cinstească hramul al sfintei și de viiață făcătoarei Troițe, care scaun al acestei Mitropolii, ce mai sus s-au zis dentru a sa temelie, iaste făcută și înălțată de un prea sfîntul și de Dumnezeu alesul pomenitul părintele Sava Brancovici; deci dar datori ne rânduim, ca în toți anii vieții noastre, ca să avem a da viitorilor de acolo celor ce vor veni de la această sfântă Mitropolie de an po bani 6000, care număr să fie neschimbat și nemutat». «Și punem și vreamea viitorilor de acolo, pentru luarea acestei mile, însă la Sept. zi întâi». «Această milă am făcut și am întărit, îndemnîndu-ne și văzând și hrisoave iscălite și pecetluite ale acelora ce mai nainte dă noi au domnit întru Dumnezeu răposați strămoșul Domnii meale Io Matei Băsărab Voevod, și a lui Constantin Vod Șărban și încă și hrisoavele lui Antonie Vod.».

Ceea ce este surprinzător în acest hrisov, este faptul că nu se amintește de loc de Mihai Viteazul, începătorul acestei Mitropolii de Bălgrad, și cel care a stat în scaunul măririi de la Alba Iulia, lîngă mitropolitul Ioan de Prislop [20]. Este adevărat că mitropolitul Sava a restaurat mitropolia, care arsese în două rînduri, ceea ce explică afirmația din acest hrisov, că ea a fost «făcută și înălțată de părintele Sava Brancovici».

Intr-un hrisov de la 15 martie 7207 (1699), Constantin Vodă se ocupa de ceea ce a făcut pentru orașul ardelean Făgăraș. Aici spune dînsul: «iată dar din agoniseala ceaia ce noaă ne iaste dată dă la Dumnezeu, de am zidit și am înălțat din temelie această sfântă bisearică, care iaste preste munte în Ardeal, în orașul ce să chiamă Făgărașul, și o am și înfrumusețat, pre dinlăuntru și pre din afar cum să veade, cu ceale ce au fost dentranoastră mică osteneală. Și pre lângă acealea toate am socotit daniia mea, pentru folosul și ajutoriol sfintei bisearici, și pentru hrana preoților, carii să vor afla lăcuitori, la această sfântă bisearică, de am făcut daniia aceasta milă, ca den vama domnească dela Rucăr și Dragoslavale să ia tl 50. Insă să aib a veni preoții dă acolo dela această sfântă bisearică, carii vor fi trimiși în toți ani la vreame la luna lui Octobrie în 26, la praznicul ce-s cheamă Sti Dimitrie... a luarea această sumă de bani dăplini dă la vameșii carii vor fi de Domnia mea trimiși acolo; ispravnici pre vamă». Și hrisovul continuă, adăugînd și această condiție prevăzătoare: «însă până vor ținea leagea aceasta pravoslavnică. Iar de carea cumva ar schimba leagea și n'ar fi întru a răsăritului bisearecă credință, să fie lipsiți de această milă ce am făcut» [21]. Porunca se da vameșilor spre a fi urmăritori întocmai [22].

*

19. *Ms. 705*, f. 131—132.

20. *Ibidem*, f. 137—138. Hrisovul este fotografiat și dat în: Șt. Meteș, *Istoria bisericii romînești din Transilvania*, Sibiu, 1935, p. 336.

21. Domnitorul luase hotărîrea aceasta, cu înțelepciune, dar biserica a ajuns totuși în stăpînirea Uniților.

22. *Ibidem*, f. 228—229.

Puterile Domnitorului nostru străbat și în cuprinsul Eparhiei Proilavei, rezervată raialelor. Patriarhul Calinic al II-lea al Constantinopolului, prin gramata sa din 8 noiembrie 1699, întărește privilegiul de stavropighie al Bisericii din Ismail, închinată Sfîntului Mormînt. După ce amintește că această biserică, aprinzîndu-se de foc, a ajuns la pieire, continuă: «apoi, prin Dumnezeu iubitoarea pronie și grija și larga cheltuială a prea cucernicului și prea luminatului Domn, domnul domn Io Io Costantin Basarab Voevod a toată Ungrovlahia..., din temelii s'a înoit și s-a chemat la lumină... pentru amintirea veșnică a Luminății Sale»[23].

Printr-un hrisov purtînd data de 7208 (1699), noiembrie 12, Constantin Brîncoveanu face o danie bisericii «den saraio» de la Țarigrad și «părintelui popei lui Gheorghie și altora câți în urma lui vor fi preoți la această sfântă bisearică». «Merticul» constă din 150 taleri pe an luați din vînzarea sărei de la vel ocnă, adică Ocnele mari. Banii să fie pentru îmbrăcămintea și hrana slujitorilor și de untdelemn, de lumînări și de altele ce ar mai trebui bisericii. Suma era dată anual «ca în toți anii vieții noastre să aibă a luarea această milă». Ea trebuie să fie ridicată la 25 decembrie «în luminata zi a Nașterii Domnului și spășitoriol nostru Is Xe»[24]. Domnitorul roagă pe urmași să nu uite această biserică, în care se va fi pomenit el și ai săi în clipa marei tragedii. Reținem o coincidență sinistră: «ispravnic», adică executorul acestei donații făcută bisericii din Constantinopol, era Ștefan Cantacuzino, care la acea dată era numai «vtori», adică al doilea logofăt. Era însăși urmașul imediat în scaun al lui Brîncoveanu, pe care-l dărîmase tatăl său, învățatul stolnic Constantin Cantacuzino și partida lui, ca numai după un an și jumătate ei să aibă aceeași soartă, adică să fie măcelăriți de turci.

Prinr-un alt hrisov de la 5 ianuarie 7208 (1700), domnitorul spune că, aducîndu-și aminte de înaintașii săi, care au întărit și dăruit dumnezeieștile locașuri, așa și dînsul, a dorit asupra sfintelor și dumnezeieștilor mînăstiri «cât și spre această sfântă mănăstire ce-s chiamă Brădeți din tîrgul Policiani ce iaste între Arghirocastru și între Prinegoian, care iaste făcută și înălțată din temelia ei de împăratul Pogonan». Căci au venit părinții călugări de acolo aducînd rugăciuni și blagoslovenie de la toți sfinții părinți de la acea mînăstire «împreună și cu hrisovul răposatului strămoșului Domniei meale Radul Voevod nepotul lui Băsărab Voevod cu leat 7116 scriind pentru mila ce au avut sfânta mănăstire. Și rămăind aceasta sfântă mănăstire pentru multe, ce s-au întîmplat pre acolo, la mare sărăcie, cât și ceale din prejurul mănăstirii să află întru stricăcione. Și fiind în mijlocul Turcilor cu multe dări, și neavând nici un folos, și nici un venit de nici o parte, cât nimeni puteare n-au avut a o căuta». Ca urmare domnitorul le dăruiește 9000 de bani, iar părinților ostenitori ce vor veni să-i ia, de aici, li se da 1000 bani. Se face obișnuita rugă, către urmași, să procedeze la fel, în timpul domniei lor[25].,

Cu gîndul de a salva ortodoxia în Ardeal, și crezînd în ceea ce afirma Atanasie, mitropolitul pe care Calinic, patriarhul Constantinopolului în numea «Satanasie», Constantin Brîncoveanu face o nouă danie Mitropoliei Bălgradului și anume, moșia Merișani din Argeș. Documentul acesta s-a tipărit mai de mult, dar în cărți greu accesibile, chiar în centrele mari culturale ale țării[26]; de aceea am socotit bine a-l da in extenso. Iată-l:

Davat gvmid sie povleanie gvmid Sfintii și dumnezeeşti Mitropolii de acolo unde să cinsteaște hramul a Sfintii și dă viață făcătoare Troiți. Care dintra sa temelie iaste făcută și înălțată de răposatul Mihai Vod, și sfinției sale părintelui Atanasie mitropolitul și a tot soborul sfintii Mitropolii. Ca's fie sfintii Mitropoli în cămpul Merişanilor ot sud Argeș dă peste tot hotarul stănj. 700 den cămpu, den pădure, den apă cu vaduri de moară și den siliștea satului cu tot veniutl ce ar fi. Pentru ca aceasta moșie ce scrie mai sus o am cumpărat Domniea mea dă la Stoica snă Ștefan stolnicul dăn Vălceale jumătate de hotar de preste toată moșăia Merişanilor însă stănjăni 550. Și iar dăn cialaltă jumătate de hotar am mai cumpărat Domniia mea dă la megiiașii den Dol Bunești de la Pătru snă Apostol nepotul lui Pătru Răspopul și dă la Iane snă Stoicăi zidarul nepotul lui Pătru,

23. Hurmuzaki-Iorga, vol. XIV, partea I, p. 322.
24. Arh. St. Buc., *Ms. 705*, f. 237 și verso.
25. *Ibidem*, f. 239—240.
26. *Magazinul istoric pentru Dacia*, III, 1846, p. 307; Ciparlu, *Arhiva*, p. 453 ș. u.

și dă la Vlad diiaconul snă Țalapie Buțuca stănjăni 150, afar dentr'o fune de moșăe dentracest hotar ce s-au lăsat megiașii nevăndute pre den sus pre lăngă hotarul mănăstirii Tutanii. Însă afar dentr-această fune care să fac stăj. 700 precum și mai sus săntu ziși cu tocmeal în preț stănjănelul po bani 60, care să fac împreună tl 307 i pol ; cu zapise dupre la măineli lor dă vănzare întărite cu numele și cu pecețile lor și cu boiarii cei mari ai Divanului mărturii iscăliți.

Și după ce am cumpărat Domniea mea această moșie, fiind această sfăntă Mitropolie dă să învăluiaște ca o corabie în mijlocul valurilor mării, aflăndu-se între multe feliori de limbi streine, fiind și lipsită dă ceale ce sănt de ajutorio sfintii Mitropolii, Domnia mea am socotit de i-am dat și am miluit această sfăntă Mitropolie cu această moșie ca să aibă a ținea pre dănsa oameni și alte bucate dobitoace ori ce le-ar fi voia. Ca să fie sfintii Mitropolii de'ntărire și de ajutor, iar Domnii meali și răposaților părinților Domnii meali veacinică pomenire. Drept aceaia Domniea mea am dat și această carte a Domnii meali împreună și cu toate zapisili de cumpărătoarea acestii moșii Sfinții sale părintelui Atanasie mitopolitul și a tot săborul Sfintii Mitropolii, ca să aib a ținea și a stăpîni această moșie den Merișani cu tot venitul ce ar fi den hotar pănă în hotar, afară dentr'o fune de moșie ce și mai sus s-au zis, care s-au lăsatu megiașii lor ne văndută ca să le fie de hrană, iar alaltă moșie să fie toată pre seama sfinti Mitropolii de întărire și neclătită în veaci. Și am întăritu carte aceasta cu tot sfatul și crădincioșăi boiarii Divanului Domnii meali Cornea vel ban, i Stroe vel vist., i Diicu vl logof., i Mihai Cantacuzino vel spăt, i Șărban vel vist, i Vergo vel cluc, i Dumitrache vel post, i Șărban Cantacuzino vel pah, i Radul vel vist, i Radu Golescu v. vel com, i Iorga vel slug, i Costandin Corbeanul vel pit, și ispravnic Ștefan Cantacuzino vt(ori) logof. Și s-au scris cartea aceasta în oraș scaunului Domnii meali în București întru ai doisprăzăcelea ani den domniia Domnii meali, dă Isar logofețelul den București. Ioni în 15 dni lt 7208 (1700)» [27].

Să nu se uite că Atanasie se sfințise la București, de unde nu se întorcea, cu mîna goală, la reședința sa. El primea, pe lîngă dania tradițională de 6000 bani, amintită mai sus, și un rînd de odăjdii vlădicești, un sacos arhiepiscopal cu fir de aur, o pereche de mănuși cu mărgulare, cărți bisericești și poate și altele [28].

Unul din mărețele edificii bisericești ale domnului Constantin Brîncoveanu este și Mînăstirea de la Rîmnicu-Sărat, ridicată împreună cu unchiul său marele spătar Mihai Cantacuzino. Zidirea se terminase în anul 7205 (1697). Puternic clădită, ea avea și rostul de citadelă de apărare către răsărit, împotriva veșnic neliniștiților tătari, avizi de pradă și de robi. După trecerea a trei ani, adică după împodobirea și înzestrarea ei cu de toate, Constantin Vodă dă un foarte frumos hrisov prin care o închina Sfîntului Munte Sinai [29]. Aceasta o făcuse domnitorul la 30 iunie 7208 (1700), iar Mihai Cantacuzino spătarul, al doilea ctitor, se asocia la această danie numai după patru ani, adică la 16 martie 7212 (1704). Din aceste acte se poate vedea în ce condiții generale se făceau aceste închinări de mînăstiri la Locurile Sfinte. De la formulele mai simpliste de odinioară, oamenii noului veac, al XVIII-lea, erau mai prudenți în cele ce se făceau, mai ales după anumite abuzuri pe care ei constataseră că se comiteau de către călugării orientali, în marea lor majoritate greci.

*

Milele domnitorului romîn trecură și Dunărea, spre sîrbi. Iată ce găsim în hrisovul său de la 8 ianuarie 7209 (1701). După o lungă introducere teologică, el adaugă: «Deci aducăndu-ne aminte... ne făgăduim... sfintii și dumnezeești mănăstiri ce să numeaște Racovița (sic) care iaste den susul cetății Bălgradului în ținutul turcesc, ce iaste zidită și întemeiată din temelia ei de bunul creștin răposatul Radu Vod, care dăn trecuții ani

27. *Ms.* 705. f. 248—249.

28. Meteș Șt., *op. cit.*, p. 365.

29. Textul hrisovului în întregime în : *O ctitorie brîncovenească închinată Sfîntului Munte Sinai (Rîmnicul Sărat, 1700)*, în „Glasul Bisericii", an. XXII (1963), nr. 11—12, noiemb.—dec., p. 1021 ș. u.

stăppănitor acetei țări au fost... și părintelui Maxim, ce să află năstavnic și tuturor călugărilor.. ca să aibă a luare milă de la Domniea mea pe an sare bolovani 100 de la Ocna cea mare. Pentru că această mănăstire fiind între limbi streine și la un loc cu nevoe, neavând nici un venit de nici o parte, ce încă fiind această mănăstire la un loc ca acela, unde câtava sume de ani oștirile turcești și nemțești nici într-un an nu să putea curma a nu treace și în sus și în jos. Cât cu aceaste întâmplări au rămas această sfântă mănăstire la lipsă și la mare sărăcie, cà și pustie în cîțiva ani au fost. Dar acum dup ce au dat Dumnezeu pace și liniște, între aceaste oști, iar ș-au strânsu părinții călugări la această sfântă mănăstire, având gând întru inemile lor, ca să o păzească neprestan, cu slujbă dumnezeiască, ca și mai nainte». Aceste toate le aflase domnitorul din gura păr.ntelui Gligorie care a venit, rugîndu-se de milă. Vodă dă sarea, arătată mai sus, cu condiția să fie ridicată în luna septembrie și să aibă voie părinții călugări, să o ducă la orice vad, sau să o vîndă și să ducă banii la mînăstire, «și de către nimenea opreală să n'aibă și această milă să fie stătătoare și neschimbată» [30].

Prin hrisovul slovenesc, dat de Constantin Brîncoveanu, la aceeași dată de 8 ianuarie 7210 (1702), se reînnoiește Mînăstirii Trebina și vlădicăi Nectarie din Herzegovina, mila de 600 de bani, adică 45 taleri, pe care o făcuse odinioară Matei Basarab acelei mînăstiri. Banii urmau să fie ridicați, din trei în trei ani, iar călugărului care venea să-i ia, i se dă 12 taleri și jumătate, pentru drum [31].

Mînăstirii Halchi, ce se află în una din insulele Principilor, din cuprinsul Mării de Marmara, unde îi vor zace casele după decapitarea lui în Constantinopol, înainte de a fi aduse la Sfîntul Gheorghe Nou din București, Constantin Vodă îi face danie la 26 martie 7211 (1702) [32]. Aceasta constă din 6000 bani pe an, iar ostenitorilor care veneau după această sumă, li se da 1000 de bani «care să fac peste tot taleri 52 pol» (jumătate). Domnul mai spune cum a văzut și hrisovul de dania făcută mai înainte, de «unchiul Domnii meale io Șerban Voevod». Se va fi gîndit măritul Domnitor Constantin că aici va fi adus trupul său sfîrtecat de gîdele turc?

Dar milele pentru sîrbi continuă. La 4 iunie 7210 (1702), Constantin Vodă Brîncoveanu face danie Mînăstirii Ravanița și părintelui Dimitrie egumen cu tot soborul, «mănăstire ce iaste pă Dunăre den jos de Beligradu și să prăznuiaște sfântul hram Înălțarea Domnului»... «unde să și odihnescu moaștele sfântului și slăvitului cneaz Lazăr». Darul consta din 100 bolovani de sare [33] de la vel ocnă, fiindcă mînăstirea era sărăcită de oștile care trecuseră pe aici, și de care lucru fusese înștiințat de Dimitrie egumenul, prin părintele Filip proegumenul și Mihai călugărul. Ei au adus și hrisovul de milă pe care-o avea mînăstirea dela «unchiul Domnii meale Io Șerban Voevod», «Care s-au și cetit». Se hotăra ca să vie părinții «la doi ani odată, să ia sare bolovani două sute, însă la vreame la luna lui August». O vor lua de la Gura Ocnii, să o ducă la orice vad, să o vîndă, fără de vamă «și făr de ghiomruc» [34]. Domnitorul dăruiește, la 6 iulie 7210 (1702), Mînăstirii Sîntul Sava, «închinată sfintei cetății Ierusalimului» un loc cu prăvălii și case pe el, în mahalaua Scaunelor și niște vii în dealul Mitropolii din București, ce fuseseră proprietăți ale lui Stere lumînărarul, și nu avea urmași [35].

La 7 iulie 7210 (1702), Constantin Vodă dă «o carte (a) Mînăstirii Lipnicul de peste Dunăre, pentru «slobozieа» ce i s-au dat, pentru «moșia Băneasa ot sud Vlașca». Prin această carte, domnitorul dă voie Mînăstirii lipnicul «de preste Dunăre», «de să strângă oameni străini, Sărbi, Arbănași, Moldoveni, Ungureani... făr de bir și făr de gâlceavă și să-i așăze la această moșie... să fie acești oameni însă liode 10». Ei vor fi scutiți de biruri, precum casele și bucatele lor, iar solnicii de la lacul Greaca să-i lase în pace la

30. *Ms. 705*, f. 267 v — 268.

31. *Ibidem*, f. 316—317.

32. Un rezumat dat de N. Iorga, *Donațiile romînești pentru mănăstirile din Marea Marmara*, în „Revista istorică", 1921, p. 143—147 ; *Ms. 705*, f. 333 v — 334 v.

33. Mai jos scrie „200 de bolovani".

34. *Ms. 705*, f. 331 v — 332.

35. Arh. St. Buc., *Mănăstirea Sf. Sava*, pac. VI, doc. 1.

balta lor. Li se dă voie să pună vie pe moșia de la Băneasa «ca să-și facă vii fieștecine», iar vinăriciul să-l ia călugării. Generozitatea Domnitorului merge mai departe, dînd acestei mînăstiri transdanubiele, mertic de sare 150 de bolovani, de la Ocna Telegăi. Călugării vor lua sarea de la gura ocnii cu carul lor și s-o ducă unde va fi voia lor, la orice vad «au să o vănză», «au să o treacă», și să aibe pace de la vameșii ce vor fi «de giomurucul de sare și de toată cheltuiala ce ar fi de cătră toți vameșii... pentru că înțelegând Domniia mea de aceasta sfântă mănăstire cum că iaste într-un mijloc de străinătate și făr de nici un venit... și fiind miluită și de alți pravoslavnici Domni pentru această slobozie și pentru acest mertic de sare, precum am văzut Domniia mea hrisovul lui Glegorie Vod și al Radului Vod și Leon și al răposatului unchiolui Domnii meale Șărban Vod», întărește și dînsul hrisovul; «și încă am mai adaos Domniia mea și cu acest vinărici de pre moșia sfintei mănăstiri ce să chiamă Băneasa. Constantin Vodă interzice oricărei slugi, domnești, sau boierești să intre și să ceară ceva de la această «slobozie». De reținut că Domnitorul cere același lucru și pentru «satul Pietrile care iaste a sfintii mănăstiri Cotroceni», o veche stăpînire a Cantacuzinilor, vecină cu Băneasa [36].

Intr-un hrisov de la 20 septembrie 7211 (1702), Constantin Vodă Basarab vorbește despre Patriarhia de la Antiohia, care are hramul Sfîntul Petru, spunînd că «înțelegând că se află la slăbicione și făr de venituri și viind Sfinția sa părintele Atanasie ce au fost patriarh la această sfântă Patriarșie, aducând blagoslovenie și rugăcioane cătră noi, pohtindu-ne că cu ce am putea dentru a noastră agonisită, să întărim și să adăogem la această sfântă Patriarșie. De care și noi denpreună cu Preasfințitul părintele nostru Kir Teodosie Mitropolitul țării și cu precuvioșii Episcopii țărăi și cu toți boiarii Domnii noastre am socotit că sfânta Patriarșie de la Alexandria și sfânta Patriarșie de la Ierusalim unde iaste mormăntul Domnului și spăsitoriol nostru Is Xs și alte sfinte mănăstiri dupren țări streine au mile și venituri de aici den țară, întemeiate de alți răposați Domni. Aseamene și Domnia noastră dentru toată voia inimii noastre cu tot sfatul cum mai sus s-au zis, am făcut această milă pentru Patriarșii dă la Antiohie, ca în toți anii vieții noastre să aibă a trimite sfinția sa Părintele Patriarhul, care s'ar întâmpla a fi ispravnic Sfinții sale, la vreame la sti Dimitrie, să ia dă la cămărașii ce vor fi la Ocna cea mare, taleri 500 ca's fie sfintii Patriarșii da'ntărire și de adăogire». Domnitorul poruncește ca acești bani să se dea de către cămărași, fie că ocna este pe seama domniei, fie că ea este «văndută altora». Hrisovul este întărit de Divan avînd în frunte pe mitropolitul Teodosie și cei doi episcopi, Ilarion de Rîmnic și Damaschin, pe atunci episcop de Buzău [37].

La 27 noiembrie 7213 (1704), Constantin Vodă Basarab Brîncoveanu întărește Mînăstirii Sosino de la Ianina, unde egumen era un Hristofor, Schitul Ulmeasa din ținutul Buzăului «pre apa Mierii și lîngă apa Nișcovului». Schitul fusese făcut de Mihai snă Mihai logofătul «dă Vernești cu a lui jupăneasă Maria». Iar ei, văzând că n-au copii să-i moștenească «și ca să nu le rămăie pomeana jos», închină schitul cu tot ce avea acesta — și care nu era puțin lucru, ba din contră — Mînăstirii Sosino, «ca să-i aibă de grijă dă ce ar fi și întâi ca să-i puie egumen oameni dă ispravă, a păzi schitul cu slujba și purtătorio dă grijă și de alte ce ar fi» [38]. Inchinarea făcută cu autoritatea învoitoare a Domnului, adaugă la seriozitatea actului făcut de Vernești.

Mînăstirea Sfîntu-Sava din București a fost un metoc al Sfîntului Mormînt. Ea se afla acolo unde astăzi se găsește statuia lui Mihai Vodă Viteazul. Invățatul Nicolae Iorga afirma că lui Brîncoveanu «i se atribuie de o cronică din acest timp și zidirea mănăstirii Sfîntul Sava» [39]. De fapt, domnitorul spune în hrisovul dat la 1 septembrie 1707 Mînăstirii Sfîntul Gheorghe, vorbind de Sfîntu-Sava, «care biserică este făcută și înnoită din osteneala noastră». Cuvintele acestea trebuie însă interpretate în sensul că el a refăcut-o, căci din hrisovul dat tot de dînsul Mînăstirii Sfîntul Sava, la 2 iunie 7215 (1707), constatăm că această mînăstire exista pe vremea lui Matei Basarab. Prin acest act, Constantin Vodă spune că da acestei mînăstiri «o parte de moșie stj 300... care iaste alăturea pă lăngă

36. *Ibidem*, f. 339—340.
37. *Ibidem*, f. 375 v — 376
38. *Ibidem*, f. 375 v — 376.
39. N. Iorga, *Constantin Vodă Brîncoveanu. Viața și domnia lui...*, p. 170.

hotarul satului Tămburești ot sud Ialomiță. Pentru că această moșie mai de nainte vreame
au fostu iar a sfintei mănăstiri Sfîntul Sava... iar cănd au fost în zilele răposatului stră-
moșului Domnii meale Io Matei Băsărab Voevod călugării de la Sftu Sava ei au fost făcut
schimbu cu Radul biv vel comis (Cîndescu) tatăl jupăneasii Radii Filipeasca de au fost
dat călugării aceasta moșie fiind alăturea pă lăngă hotarul satului Tămburești al Radului
comis, iar Radul comis au fost dat sfintei mănăstiri Sti Sava niște vii aici în Dealul Bucu-
reștilor schimb, moșie pentru moșie». Reiese clar deci că Mînăstirea Sfîntu-Sava exista
pe vremea lui Matei Vodă Basarab. Radu comisul Cîndescu, tatăl jupănesei Rada Filipescu
a fost un mare favorit și desăvîrșit devotat al lui Matei Vodă, el fiind capul boierimii
buzoiene și stînd drept în fața viforului, ce venea de peste Milcov, de la Vasile Lupu, duș-
manul neîmpăcat al domnitorului muntean. In această situație, bănuim că el făcuse schim-
bul cu modeștii călugări de la Sfîntu-Sava, cu oarecare presiune. Trecuse o jumătate de
veac de la faptă, și iată că sosește în țară patriarhul Dosoftei al Ierusalimului în fața căruia
se plecau cu toți, începînd cu domnitorul. Jupăneasa Rada din respect către patriarh și
poate cunoscînd și abuzul părintelui său, dăruiește acei 300 de stînjeni din moșia Tîm-
burești, Mînăstirii Sfîntu-Sava. Ea cere doar ca în schimb să fie scrisă la pomelnic îm-
preună cu cei trei fiii ai săi, atît la Sfîntu-Sava cît și la Ierusalim. Toate formele juridice
ale timpului se făceau numai prin patriarhul Dosoftei.

Cea mai frumoasă din clădirile dăruite de Vodă scaunului domnesc fu Mînăstirea Sfîntul Gheorghe Nou. Incepută a se zidi încă din timpul lui Antonie Vodă, ea rămăsese neisprăvită pînă la 1695, cînd Brîncoveanu trebuia să reia lucrul din nou. El ridică alt rînd de bolți : «chiliile de jos», «casele patrierșești» și egumenești, cu banii săi și cei ai patriarhului de Ierusalim, Dosoftei, căruia locașul îi era închinat, ajutînd, spune inscripția : «și boierimea și alte mănăstiri ale țării, și negutătorii, cine cu ce au putut și s-a îndurat, pentru sufletele și buna pomenire a lor»[40], sub îngrijirea aceluiași ispravnic al tuturor clădirilor, Ienachi Văcărescu[41]. Totul se termina în vara anului 1707, cînd biserica fu sfințită de Hrisant, patriarhul de Ierusalim. De sărbătoarea Sfinților Apostoli, acesta fu chemat la curte cu caretă domnească, de Ștefan Cantacuzino care-i dărui, în numele domnitorului, o cruce de aur. De aici el pornea în alai, cu vlădicii țării și cu cei de Tîrnova, de Sofia, de Varna, de Adrianopol, cu tutelarii de Nisa, Sevastia și Hierapolis, cu dînșii, cu egumenii, preoții, cu boierii, cu ostașii, «trăgînd clopotele de pe la biserici cîte în tîrg era». Vodă se îndreaptă spre Sfîntul Gheorghe, unde se făcu slujba, urmată de obișnuitul ospăț[42]. La 1 septembre 7216 (1707), se da de domnitor marele hrisov pentru biserica ce avea să-i adăpostească oasele de martir, după ce ele aveau să fie ridicate de la Mînăstirea Halki de lîngă Constantinopol, de către îndurerata lui doamnă Marica. Prin acest document, Constantin Brîncoveanu arată că mînăstirea aceasta este închinată Sfîntului Mormînt, și ca ea să aibă ajutor, «spre buna și lăudata stare», 30.000 ducați ce sînt puși «la țeca a lui Sfîntul Marcu care iaste la domnia Venețianilor». El mai dispune ca patriarhii și egumenii să nu fie «volnici a ridica acești bani de la țeca Veneției, orice păs de mare ar avea sfăntul Mormănt sau Sfeti Gheorghe, ci să stea neclintiți și nemișcați în veci»[43]. Din nenorocire, dorința domnitorului a rămas un simplu «pium desiderium», ca toate în această lume. Adăugăm numai că, Mînăstirea de la Sfîntul Gheorghe a fost un puternic centru de ajutor și sediul central al averilor de tot felul ale Sfîntului Mormînt, pînă la secularizare.

Un alt metoc al Sfîntului Mormînt era și Mînăstirea Țînțărenii, din apropierea Craiovei. Ctitorie a boierilor cu acelaș nume, tovarăși de luptă în revolta lui Matei Vodă, ei au primit pentru mînăstirea lor de la acest mare evlavios, multe daruri între care și un mertic de sare de 70 bolovani, de la Ocnele Mari. La 20 octombrie 7217 (1708), Constantin

---

40. *Ibidem, Ms. 705,* f. 395—396.
41. N. Iorga, *Constantin Vodă Brîncoveanu, Viața și domnia lui...*, p. 169.
42. Şt. Greceanu, *Viața lui Constantin Vodă Brîncoveanu, de Radu vel logofăt Greceanu,* București, 1906, p. 174—175.
43. Arh. St. Buc., *Ms. 705,* f. 410—413 v.

Vodă reînnoiește dania Mînăstirii Țințăreni, recte Ierusalimului, ai cărui patriarhi, în special Dosoftei și nepotul acestuia Hrisant, mereu la noi în țară, nu puteau uita pe cei de-acasă [44].

Proprietățile multe și de tot felul ale Mînăstirii Slobozia lui Ienache (Ialomița), «care iaste den temelie zidită și înălțată dă răposatul moșul Domnii meale Io Matei Băsarab Voevod.. ce iaste închinată metoh sfintii mănăstiri Stagora unde să chiamă Dohiar», sînt întărite de urmașul întemeietorului, în anul 7217 (1709), printr-un foarte întins hrisov. Enorma bogăție a acestei mînăstiri, care se alcătuia din moșia Vaideei și parte de moșii din Pîrliți, Degerați, Grecești, Cuiburi, Săraca, Cetățele, Sărățeni, Sărățeanca, Păpeni, Bîrlești, Ciulnița, Bora, Lacul Tătarului, Ivănești (Ialomița), locuri în București, vii în Dealul Năianilor, bucatele, rumânii și țiganii Mînăstirii Măstănești din județul Saac, mertic de sare de 300 bolovani, este clar că nu se consuma acolo, la gura Ialomiței, ci cea mai mare parte se trimitea schimnicilor de la Atos [45].

Din splendidul hrisov dat de domnitor ctitoriei sale de la Hurezi, la 4 aprilie 7219 (1711), în care se enumără zestre acestei mînăstiri, găsim și următoarea mențiune, după ce se lăuda munca depusă de arhimandritul Ioan, starețul, în chivernisirea acesteia: «Care întăi dupre ce am cumpărat Domniea mea mănăstioara ce să cheam(ă) Polovragi de la Prea sfințitul Patriarhul Ierusalimului Kir Dositeu drept tl 1500, și fiindu părăsită și stricată iar părintele Ioan au pus multă nevoință de o au zugrăvit...» [46]. Aceasta înseamnă că vechea Mînăstire Polovragi, ctitorie a lui Danciu Pîrîianu, un om de încredere al lui Matei Basarab — el fusese ispravnic la înălțarea bisericii Sfîntul Dumitru, bănie, de la Craiova — ajunsese închinată la Sfîntul Mormînt dar, delăsată pînă la părăsire de Patriarhia de Ierusalim. Patriarhul de Ierusalim Dosoftei, găsește mai potrivit să primească cei 1500 de taleri de la Vodă, decît să aibă grijă de o «mănăstioară» de la poalele Carpaților olteni. Era ceva mai ușor și mai de folos, care adăuga la posibilitățile materiale ale Sfîntului Mormînt.

La 25 august 7220 (1712), Constantin Vodă Brîncoveanu, din adîncă condescendență ce avea către Hrisant patriarhul, care-l sfătuia întru ale ortodoxiei, el fiind îngerul păzitor al acesteia, în epoca de frămîntări religioase din jurul anilor 1700, mai da un ajutor metocului ierusalimitean, Mînăstirea Sfîntu-Sava. Ajutorul consta dintr-un dar de 50 bolovani de sare de la Ocna Telega, pe care urma să-i ridice «însă la vreame la luna lui August când au și alte sfinte mănăstiri mertice... și să aibă voe ispravnicul părintelui egumenul să o ridice de la gura Ocnei și să o ducă, or la ce vad să o vânză, fără vamă și fără ghiomruc» [47].

Din puternicul său simț de evlavie, către cele sfinte, Constantin Brîncoveanu dă și următorul act, care privește păstrarea cu sfințenie a moaștelor de la Muntele Atos. Intr-un lung hrisov care poartă data de 6 martie 7221 (1713), ei arată că a primit de la Dumnezeu multe binefaceri și «pe lângă altele și acest bine dela Pronia cea de sus că m'am învrednicit adică, a vedea cu ochii și a săruta cu buzele cinstitele și prea sfintele moaște ale prea slăvitului și înainte mergători proroc și botezător Ioan: carele întru închinăciune și întru priimința dè sfințire s-au adus noao, ce ca o comoară de mult preț, aflându-să și păzindu-să în sfânta și dumnezeiasca mănăstire, ci să cinsteaște întru numele acestui slăvit și înainte mergător prooroc care să numeaște Dionisiu, ce să află în sfântul și dumnezeescul munte al lui Afton: că socotind Domniia mea că nu iaste cu cădeare părinților dentraceastă sfântă mănăstire să scoate și să poarte într'o parte și întralta aceaste prea

44. *Ibidem*, f. 425 v — 426.
45. *Ibidem*, f. 435—441.
46. Arh. Șt Buc., *Peceți*, nr. 90.
47. Arh. St. Buc., *Ms. 705*, f. 526.

cinstite și de multe daruri izvoritoare moaște, ca să nu să întâmple vreun lucru fără
cuviință și de pagubă, au pe mare, au pe uscat, pre cum pururea să întâmplă dela făcă-
tor de rău și perzăndu-să va lipsi un odor ca acesta vreadnic a multor bunătăți. Făgă-
duit-am dar, de cea cătră sfântă a Domnii meale evlavie, să să dea milă necurmat acestor
părinți care întraceastă sfântă mănăstire să vor afla pe an, tl 100, pentru a lor puțintică
chiverniseală și iară tl 20 celor de vor trimite de acolo, ca să ia și să dea acești bani de
aicea, la sfănta mănăstire»... Dar domnitorul pune și condiții, spunînd: «cu tocmeală și
făgăduiala ca aceasta, cum acei părinți... luăndu-să pe an acestă rănduită domnească
milă, să nu aibă voe, cu nici un fel de pricină, să nu iasă afară din mănăstirea lor aceste
prea slăvite moaște, să le ducă prin locuri depărtate cu pricini de milostenie și de evlavia
creștinilor, pentru întâmplările ceale înfricoșate, ce pă vremi să întâmplă, făr de numai,
de să va întâmpla vreo pricină cu mare nevoe, și a nu să putea întralt chip, adică să va
ceare de la vre un Domn pravoslavnec, au de la alt obraz cinstit, care va străluci întru
ceale mai înalte vrednicii, întru a lui Dumnezeu îmbunare. Și întru darul sfințenii, a pra-
voslavnicilor părinți din toată inima lor priimind, și cu scrisori adevărând, s-au făgăduit,
să să păzească neschimbată acest bun și de folos al Domnii meale sfat și orănduială»[48].

Biserica lui Ghiormea Banul din București era închinată arhiepiscopiei Pogoniani
din Grecia. Ea avea în capitală un număr respectabil de prăvălii, care sînt scutite de
domnitor de orice dare, «nici o băntuială să n'aibă», ca să poată fi sfintei bisericii de întă-
rire și de hrană preoților slujitori, iar Domnii Sale de veșnică pomenire. Porunca se da
la 27 iunie 7221 (1713) tuturor slugilor domnești să dea «bună pace», «nici o băntuială să
n'aibă prăvăliile sfintei biserici. Constantin Vodă roagă pe urmași să respecte această
scutire, bine cuvîntînd pe cei ce o vor face și aruncînd blestem asupra celor ce vor «călca
și strica și vor lăsa întru uitare»[49], această binefacere.

Arhiereii care foiau pe lîngă înțeleptul și credinciosul domnitor, fie ei episcopi, mitropoliți și chiar patriarhi, nu încetau să solicite ajutoare, de orice fel, pentru bisericile respective. Unei astfel de intervenții, desigur, se datorește și darul pe care-l făcea Constantin Brîncoveanu metocului din București, închinat Patriarhiei de Alexandria, la 17 iulie 7221 (1713), «al 25 de ani din domnia Domnii meale». Metocul era mînăstirea cu hramul Aodrmirea Maicii Domnului, pe care ne este greu s-o identificăm. Dania consta din 300 vedre de vin, anual, din Dealul Negrovanilor Prahova «ot sud Saac»; să fie pentru ajutor și chiverniseală părinților călugări «și Domnii meale veacinică pomenire». Porunca se da vinăricerilor din acest județ să dea tot vinul, «deplin vedre 300, adic 4 buți pline, să fie vin bun și vasele bune și rădice să-l ducă la mănăstire». Mărturie erau toți «boiari Divanului»[50].

*

Documentar, știrile noastre se opresc aici și desigur, nu înfățișează tot ce a putut dărui acest generos donator Orientului ortodox. Lăsăm la o parte, unele din aceste multe ajutoare de tot felul: «Căci trebuie să adăugăm daniile în bani care pe vremea lui Constantin Brîncoveanu se făceau la mănăstirea «de la Ianina, ce o zice la Ostrov», în sumă de 3000 de lei și la Parghiia Dorohani, lîngă Ianina, «care primea 4000»[51]. «Pe coasta Asiei Mici, Brîncoveanu trimetea ajutoare mănăstirii Sumela lîngă Trapezunt, veche fundațiune, trăind fără patron, în sărăcie mare»[52].

48. *Ibidem*, f. 541 v — 543 v.
49. *Ibidem*, f. 576 v — 577.
50. *Ibidem*, f. 578.
51. N. Iorga, *Studii și Documente*, V, p. 363 și „Analele Acad. Rom.", Secția II, t. XXXVI, Mem. Secția Ist.; *Fundațiunile domnilor romîni în Epir*, p. 885.
52. Idem, *Fundațiunile...*, p. 898.

Totuşi, să ni se îngăduie a cita cîteva, din *Tabloul daniilor* în bani (cunoscute) făcute de voievozi romîni la Atos [53]. Aici găsim menţionate ca danii ale Brîncoveanului:

1. *Lavra*, 1691—1696, mertic anual tradiţional, 6000 aspri.
2. *Vatoped*, 1692, mertic anual de 21.000 aspri.
3. *Dionisiu*, 1692, 1695 şi 1713, mertic tradiţional, 4000 aspri.
4. *Pantocrator*, 1692—1709, anual cîte 3000 aspri.
5. *Xenofon*, 1703, anual 10.000 aspri, plus 1000 aspri pentru aducători.

Din cele arătate aici, se vede că Domnitorul Constantin Basarab Brîncoveanu (1688 octombrie 28—1714 martie 24), pe lîngă jertfele făcute pentru marile sale ctitorii din ţară: Mînăstirile Hurezii, Brîncoveni, Mamu şi atîtea altele, el a găsit mijloace pentru a fi ajutate îndestulător toate patriarhiile orientale, Ierusalimul fiind cel preferat; apoi republica monahală Atos, mînăstirile şi bisericile creştine din Turcia, Serbia, Bulgaria şi Grecia; şi să nu uităm pe acelea din Ardealul nostru, atît de încercat din punct de vedere religios. Pretutindeni au curs din belşug darurile sale, care erau în acelaşi timp şi ale naţiei romîneşti întregi.

T. G. BULAT

53. Pr. Dr. Teodor Bodogae, *Ajutoarele romîneşti la mănăstirile din Sfîntul Munte Atos*, Sibiu, 1941 (Anexă).